

---

## **ПРОБЛЕМИ И ЦЕЛИ ПРИ ОПРЕДЕЛЯНЕТО НА ЦЕНИТЕ ПРИ ТРАНСФЕРИ НА СТОКИ И УСЛУГИ МЕЖДУ СВЪРЗАНИ ПРЕДПРИЯТИЯ**

**Десислава Йосифова, Кирил Ангелов**  
[dyosifova@vtu.bg](mailto:dyosifova@vtu.bg), [kiril.k.angelov@gmail.com](mailto:kiril.k.angelov@gmail.com)

*Висше транспортно училище „Тодор Каблешков“, ул. „Гео Милев“ 158, 1574, София  
Университет по застраховане и финанси (УЗФ), ул. Гусла №1, София  
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ*

***Ключови думи:** свързани предприятия, трансферно ценообразуване, многонационална група*

***Резюме:** В контекста на предложението за директива на Европейския съвет относно трансферното ценообразуване, това понятие обхваща определянето на цените при сделки между свързани предприятия от една и съща многонационална група (т.нар. многонационално предприятие), като трансфери на стоки, услуги, нематериални активи, финансови капитали и др. Тези сделки често не отразяват пазарната икономическа реалност, тъй като се ръководят от интересите на групата предприятия. В настоящата статия се разглеждат основни проблеми, с които се сблъскват както предприятията, така и данъчните администрации от различните държави-членки. Прави се преглед и на предлаганите решения, които цели приемането на тази директива, от голямо значение за бизнес интересите на свързаните предприятия, извършващи дейности на единния европейски пазар и същевременно с това за защита на фискалните интереси на европейското общество и граждани.*

### **УВОД**

Предложението на ЕК за директива, уреждаща унифицирано данъчно третиране на трансграничните дейности в рамките на вътрешния пазар поради високите разходи на компаниите за спазването на множество правни рамки, цели да се създаде хармонизирана правна рамка в ЕС по въпросите на трансферното ценообразуване.[1] То също така е част от по-широкия пакет БЕФИТ (или „Уредба за подоходното данъчно облагане на предприятията в Европа“), който включва други законодателни предложения, целящи уеднаквяване на корпоративното данъчно облагане в общото европейско пространство.

Директивата относно трансферното ценообразуване е в общия дух на незаконодателната инициатива за широки дискусии между бизнеса и европейските данъчни администрации за цялостна обща уредба на ЕС за спазване на правните изисквания в условия на сътрудничество (наричана Европейски подход на доверие и сътрудничество / European Trust and Cooperation Approach - ETACA) с фокус към МНП<sup>1</sup>.

---

<sup>1</sup> т.нар. многонационално предприятие – МНП или МНГ / Multinational enterprises - MNEs

От своя страна, целта на тази инициатива е да се улесни спазването на данъчното законодателство чрез насърчаване на по-голямо сътрудничество и прозрачност между данъчно задължените лица и данъчните администрации (както и между самите данъчни администрации в ЕС).

Този диалог има за цел да даде възможност, данъчните администрации да извършват оценки на високо равнище на риска от политиките за трансферно ценообразуване, прилагани от многонационални предприятия (МНП). В резултат на това дружествата, да могат да се ползват от по-голяма сигурност в международните си операции (в т.ч. предотвратяване на двойното данъчно облагане и намаляване на разходите за спазване на данъчното законодателство).

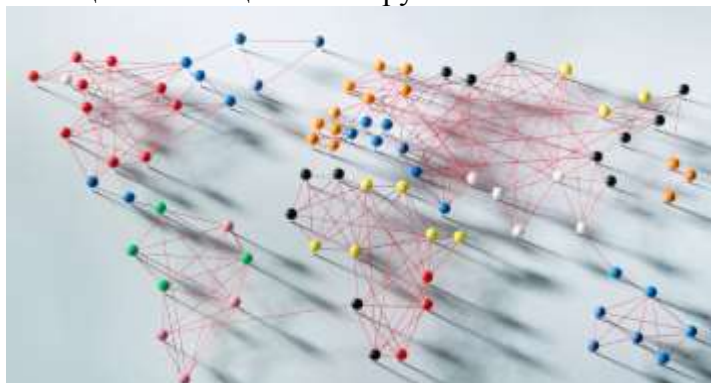
Понятието „трансферно ценообразуване“ (ТЦ) е общо и широковъзприето в световните бизнес практики, използвано при определянето на цени по сделки между свързани лица. От фискална гледна точка, това е способ за корекция на данъчната стойност на цената при сделки, сключени при непазарни условия (контролирани сделки), която се определя чрез съпоставянето на съответната цена, както и условията и обстоятелствата, при които сделката е осъществена, с тези, които биха били договорени между независими страни при съпоставима сделка и съпоставими обстоятелства.

Разграничението между **избягване на данъци, агресивно данъчно планиране и укриване на данъци** придобива съществено значение за нормативната и практическата интерпретация на корпоративните стратегии. То позволява аналитично диференциране между легитимно оптимизиране, нормативни пропуски и противоправни действия, което е критично условие за пропорционално регулаторно въздействие.

Основните стандарти се съдържат в съществуваща вече международна (световна) рамка - член 9 от модела на данъчна конвенция на ОИСР и в Ръководството на ОИСР по трансферно ценообразуване.[2] До отправеното предложение за напълно нова Директива на ЕС за ТЦ, това ръководство няма правна сила и се прилага различно в отделните страни, което създава разминавания в дефиниции и в прилагане на принципите. След окончателното приемане на новопредложената директива, посоченият недостатък се преодолява, тъй като този документ, възприет като международно методическо ръководство, е включен като неразделно Приложение към самата Директива, а тя от своя страна препраща директно към неговите текстове.

## **I. Някои основни понятия**

Същността на трансферното ценообразуване в контекста на предложената европейска директива, обхваща определянето на цените при сделки (*трансфери на стоки, услуги, нематериални активи, финансови капитали и др.*) между свързани предприятия от една и съща многонационална група.



**Фиг. 1.** Визуализация на сделки между свързани предприятия в група

Източник: ОИСР, <https://www.oecd.org/en/topics/country-by-country-reporting-for-tax-purposes.html>

Тези сделки често не отразяват пазарната икономическа реалност, тъй като се ръководят от интересите на групата.

Това от своя страна влияе върху размера на данъчно облагаемата печалба в различни държави и създава предпоставки за данъчна неравнопоставеност. Следователно от фискална гледна точка, е важно за вътрешногруповите прехвърляния т.е. така наречените „трансфери“, да се определи подходящо обоснована цена наричана „трансферна цена“.

Ключово значение има възприетото, в предложената директива за ТЦ, дефиниране на **понятието „свързано предприятие“** от фискална гледна точка. Това е така, тъй като във вътрешното законодателство и в частност фискалните правила на държавите членки са налице различия в определението на понятието „свързани предприятия“, както и на понятието „контрол“ от данъчна гледна точка, което обикновено е предварително условие за прилагане на трансферното ценообразуване.

Някои ДЧ прилагат праг от 25 %, а други — праг от 50 %, когато се определя дали е изпълнен критерият за контрол. В резултат, предприятията са изправени пред данъчна несигурност, високи рискове от двойно данъчно облагане и/или свръхоблагане, високи разходи за спазване на изискванията, чести продължителни съдебни спорове, съответно до значителни разноски и пречки пред презграничните операции. Като пример, самата ЕК се основава на проучване от 2001 г., проведено от нея, в което се посочва, че средните МНП разходват между един и два милиона евро годишно за спазване на правилата за ТЦ, а големите МНП предприятия - между 4 и 5,5 милиона евро годишно. Предвид, че от тогава са изминали 25 години, в сегашна стойност, тези разходи са още по-високи.

В контекста на актуалните постановки на *предложената* за първи път европейска директива, насочена към подпомагане както на *бизнеса* (при *данъчно третиране и планиране* на трансгранични сделки на общия европейския пазар), така и на *отговорните данъчни администрации* от различните юрисдикции в ЕС, разбирането на *понятието „свързани лица“* е дефинирано на основата на *понятието „свързано предприятие“* по следния начин<sup>2</sup>:

<p>1. „свързано предприятие“ означава лице, което е свързано с друго лице по някой от следните начини:</p> <ul style="list-style-type: none"><li>- лицето участва в управлението на друго лице, като е в състояние да упражнява значително влияние върху другото лице;</li><li>- лицето участва в контрола върху друго лице, като притежава <b>право на над 25 % от гласовете</b>;</li><li>- лицето участва в капитала на друго лице като собственик на дял, който <b>пряко или непряко надвишава 25 % от капитала</b>;</li><li>- лицето има право на <b>25 % или повече от печалбите на друго лице</b>.</li></ul> <p>2. Ако повече от едно лице участва в управлението, контрола, капитала или печалбите на едно и също лице, както е посочено в т. 1, всички въпросни лица се считат за свързани предприятия.</p> <p>3. Ако едно и същи лица участват в управлението, контрола, капитала или печалбите на повече от едно лице, както е посочено в т. 1, всички въпросни лица се считат за свързани предприятия.</p> <p>4. За целите на т. 1 и 2 „лице“ означава <i>както юридическо, така и физическо лице</i>. Лице, което действа заедно с друго лице по отношение на правата на глас или собствеността върху капитала на дадено образувание, се третира като държащо участие във всички права на глас или собственост върху капитала на това образувание, които се държат от другото лице.</p> <p>5. При непряко участие изпълнението на критериите, посочени в т. 1, букви б) и в), се определя, като се умножат процентите на участие в дружествата от различните йерархични нива. За лице, което притежава право на <b>повече от 50 % от гласовете, се счита, че притежава право на 100 % от гласовете</b>.</p> <p>6. Физическо лице, неговият съпруг/съпруга или признат партньор в съответствие с приложимото национално право, както и неговите възходящи или низходящи по права лица и неговите братя и сестри <b>се смятат за едно лице</b>.</p>
---

<sup>2</sup> Вж. чл. 5 от Предложената директива Предложение за ДИРЕКТИВА НА СЪВЕТА относно трансферното ценообразуване SWD(2023) 308-309

Важно е да се подчертае, че за целите на директивата, изрично е постановено, че под „лице“ се разбира както *юридическо*, така и *физическо* лице.

## **II. Основни предизвикателства при дейност на свързани предприятия в многонационална група в ЕС**

Рискът от двойно данъчно облагане или свръхоблагане за предприятията, осъществяващи презгранична дейност, води до липса на данъчна сигурност поради възможни данъчноправни спорове между данъчните администрации на различни държави членки в случаите, когато те са на различно мнение по отношение на третирането на конкретна сделка в рамките на своята система за корпоративно данъчно облагане.

В условията на все по-глобализираща се и конкурентна световна икономика нараства необходимостта от по-голяма данъчна сигурност на единния пазар. Сложността на правилата за трансферното ценообразуване и различното им прилагане съгласно националните законодателства, пораждаат и **редица други проблеми**, например<sup>3</sup>:

– прехвърляне на печалби и избягване на данъци: трансферните цени може да бъдат манипулирани с цел прехвърляне на печалба и да бъдат използвани в контекста на схеми за агресивно данъчно планиране;

– данъчно правни спорове и двойно данъчно облагане: ТЦ е по-субективно от други области на прякото и косвеното данъчно облагане и поради това е податливо на спорове (данъчните администрации невинаги имат общ интерес и еднакво тълкуване). Причината за това е, че за да се предотврати двойното данъчно облагане, една добре обоснована първична корекция (в посока увеличение) от едната данъчна администрация в идеалния случай следва да бъде последвана от съответстваща ѝ корекция (в посока намаление) от другата данъчна администрация;

– високи разходи за спазване на изискванията: от една страна двойното данъчно облагане само по себе си представлява значителен разход за предприятията, осъществяващи презгранична дейност. В допълнение и разходите за спазване на данъчното законодателство, свързани с ТЦ също са с висока стойност (тези разходи средно около 1,5 млн. евро годишно за средни МНП и 4,5 млн. евро годишно за големи МНП произтичат от задължението на предприятията да извършват проучвания за това кои цени се считат за възприети между несвързани лица, както и да се съставя и поддържа свързаната с това обхватна документация за ТЦ).

Посочените данъчни пречки възпрепятстват ефективното функциониране, като се подкопава конкурентоспособността на единния европейски пазар.

**Основните проблеми в областта на ТЦ**, чието решаване стои на дневен ред са в следните основни насоки:

- Данъчна несигурност за предприятия, функциониращи в различни юрисдикции
- Високи разходи за спазване на законодателството
- Съдебни спорове и риск от двойно данъчно облагане
- Прехвърляне на печалби и избягване на данъци
- Изкуствени данъчни предимства

**Целите, които следва да се постигнат** след въвеждане на предложението за новата Директива за ТЦ са в следните направления:

- Закрепване на принципа на сделка между несвързани лица в правото на ЕС
- Хармонизиране на основните правила
- Приемане на конкретни задължителни правила за определени сделки
- Установяване на задължителен характер на ръководството на ОИСП

<sup>3</sup> Вж. мотивите при внасяне на предложението за директива за ТЦ

По-долу се обобщават основните адресирани **проблемни области, чието разрешаване се очаква** да се осъществи след въвеждането в действие на предложената директива.

- ✓ **Принцип на сделката между несвързани лица**
  - Сделките трябва да бъдат на пазарни условия
  - Единна дефиниция за "свързано предприятие"
- ✓ **Корекции**
  - Първични корекции – увеличение на печалбата
  - Съответстващи корекции – намаление в другата юрисдикция
  - Компенсаторни корекции – доброволни от предприятията, при ясни условия
- ✓ **Методи за трансферно ценообразуване**
  - Сравнима неконтролирана цена
  - Препродажна цена
  - Разход плюс
  - Нетна транзакционна печалба
  - Разпределение на печалбата
- ✓ **Анализ на реални търговски отношения**
  - Освен договорите, се отчита реалното поведение на страните
- ✓ **Връзка с други политики**
  - Директива срещу избягване на данъци (ATAD)
  - Директиви за административно сътрудничество (DAC3, DAC6)
  - Арбитражна конвенция и директива за разрешаване на спорове
  - Инициативата ЕТАСА за сътрудничество между данъчни власти и МНП
- ✓ **Бюджет и прилагане**
  - Създаване на експертна група
  - Допълнителни ресурси за Комисията
  - Оценка на директивата на всеки 5 години
  - Годишни отчети от държавите членки

### Изводи

✓ Категорията „свързани лица“ **придобива интердисциплинарен характер**, тъй като едновременно присъства в данъчното, счетоводното и корпоративното право, както и в стандартите за финансово отчитане. Съдържателният анализ на различните нормативни и методологични дефиниции демонстрира, че свързаността следва да се разглежда не само през формалноправните признаци (контрол, участие, влияние), но и през икономическата субстанция на взаимоотношенията между субектите.

✓ **Принципът на независимите пазарни отношения (НПО) се утвърждава като системообразуващ регулаторен и аналитичен постулат** на трансферното ценообразуване, чиято основна функция е да осигури равнопоставеност в данъчното третиране между свързани и независими лица. Той изпълнява ролята на концептуален мост между фискалните политики, корпоративното управление и пазарната логика, елиминирайки възможностите за изкривяване на конкурентните позиции чрез вътрешногрупови ценови манипулации.

✓ **Фискалният риск при сделките между свързани лица произтича от потенциала за изкуствено преразпределение на печалбата**, реализирано чрез отклонения от пазарните ценови равнища. Това поражда необходимост от строга нормативна регулация и аналитична отчетност, която да гарантира данъчна неутралност и предотвратяване на възможностите за агресивно данъчно планиране.

✓ **Интеграцията между националната нормативна уредба, стандартите на ОИСР и практиките на ЕС формира кохерентна наднационална рамка** за прилагането на принципа на НПО. Тази рамка не само хармонизира методите за определяне на пазарни цени, но и укрепва административния капацитет за ефективен контрол върху трансграничните вътрешногрупови операции.

✓ **Особено значение придобива концепцията за икономическа стойност на вътрешногруповите услуги**, която поставя акцент върху реалността, необходимостта и измеримостта на получените ползи. По този начин се преодолява формалното обосноваване на разходите и се преминава към оценка, основана на рационално допускане – дали независимо предприятие би заплатило за аналогична услуга при идентични условия.

✓ **Методологичната връзка между фискалните, счетоводните и статистическите подходи** създава предпоставки за интердисциплинарна синергия в анализа на трансферното ценообразуване. Тя позволява едновременното изследване на трансакциите като правни, икономически и отчетни явления, което повишава обективността на оценките и надеждността на контролния процес.

✓ **В по-широк системен план, НПО изпълнява функцията на гарант за данъчна справедливост и пазарна ефективност.** Чрез ограничаване на вътрешногруповите ценови деформации, той укрепва принципите на фискална устойчивост, конкурентна неутралност и икономическа прозрачност в рамките на националната и европейската икономическа среда.

### **ЗАКЛЮЧЕНИЕ**

Директивата относно ТЦ цели да създаде правна яснота, да осигури еднакви условия за бизнеса, да намали административната тежест и като резултат да подобри ефективността на единния европейски пазар. Очаква се това да доведе до намаляване на данъчните спорове, съответно до по-голяма данъчна и правна сигурност за предприятията в ЕС.

Отчетността по държави (т.нар. CbC reporting) се явява ключов инструмент за наднационален надзор върху трансферното ценообразуване, като предоставя информационна основа за риск-ориентиран анализ на данъчни несъответствия и трансгранични корпоративни структури.

### **ЛИТЕРАТУРА:**

[1] Предложение за Директива на Съвета относно трансферното ценообразуване COM(2023)529 final 2023/0322 (CNS), Страсбург, 12.9.2023 г. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:52023PC0529>

[2] Ръководство на ОИСП по трансферно ценообразуване за мултинационални предприятия и данъчни администрации, актуализирана версия, 2022 [https://www.oecd.org/en/publications/oecd-transfer-pricing-guidelines-for-multinational-enterprises-and-tax-administrations-2022\\_0e655865-en.html](https://www.oecd.org/en/publications/oecd-transfer-pricing-guidelines-for-multinational-enterprises-and-tax-administrations-2022_0e655865-en.html)

# PROBLEMS AND OBJECTIVES IN DETERMINING PRICES FOR TRANSFERS OF GOODS AND SERVICES BETWEEN RELATED ENTERPRISES

Desislava Yosifova, Kiril Angelov  
[dyosifova@vtu.bg](mailto:dyosifova@vtu.bg), [kiril.k.angelov@gmail.com](mailto:kiril.k.angelov@gmail.com)

*Todor Kableshkov University of Transport,  
158 Geo Milev Street, 1574, Sofia  
University of Insurance and Finance,  
1 Gusla St., Sofia  
BULGARIA*

**Key words:** *related enterprises, transfer pricing, multinational group*

**Abstract:** *In the context of the European Council's proposal for a directive on transfer pricing, this concept covers the determination of prices in transactions between related enterprises belonging to the same multinational group (a so-called multinational enterprise), such as transfers of goods, services, intangible assets, financial capital, etc. These transactions often do not reflect market economic reality, as they are guided by the interests of the group of enterprises. This article examines the main problems faced by both enterprises and tax administrations in the various Member States. It also reviews the proposed solutions aimed at adopting this directive, which is of great importance for the business interests of related enterprises operating in the single European market and, at the same time, for protecting the fiscal interests of European society and citizens.*